

РЕЦЕНЗИЯ

на дисертационен труд на тема:

„ПСИХОДИАГНОСТИКА НА КРИМИНАЛНОТО ПОВЕДЕНИЕ НА ИЗВЪРШИТЕЛИ НА УБИЙСТВА“

Автор: Михаил Герговски

Рецензент: проф. д.пс.н. Людмил Георгиев

Още в началото искам да кажа, че тази дисертация има нелека съдба, че в съвсем определен смисъл тя е изстрадан от своя автор текст, който през годините претърпя драматични събития, свързани в последно време и със смъртта на научния ръководител на докторанта – обичаният от всички нас проф. Бойко Ганчевски, светла му памет. Припомням тези факти, защото съчетанието между строгите изисквания на цялата университетска психология и проблематичността на понякога ужасяващата действителност определено е тежка, в много случаи и непосилна задача. Известно е, че твърде често „истините от крайна инстанция“, с които борави академичното психологическо познание, се сблъскват челно с реалните факти от „живия живот“, а произтичащият от това конфликт може да води със себе си изследователска фрустрация у всеки, който се опитва да ги съвместява в конкретната си работа. Прави чест на Михаил Герговски, че стоически издържа предизвикателствата на времето, че привързаността му към собствените си намерения не позволи да се откаже, за да може сега да се изправи на публична защита и да поиска от уважаемото жури да му присъди образователната и научна степен „доктор“.

Изглежда повече от очевидно, че избраната изследователска област е посветена на проблематика, която притежава възпроизвеждаща се през годините едновременно теоретична и практическа значимост. Вероятно под давлением на своя научен ръководител, а може би и от гледна точка на собствените си представи за приоритетите на интерпретацията на този

проблем, през целия текст докторантът следва една нишка, насочваща читателят към крайната цел – да бъдат формулирани конкретни профили на извършителите на убийства с оглед тяхната практическа полезност в работата на криминалния психолог. Разбира се, че подобна прагматична насоченост е оправдана с оглед задачите на конкретната функционалност на самото изследване, макар че понякога тя носи със себе си рисковете на теоретичната недостатъчност на самите обобщения. Струва ми се, все пак, че независимо от наличието на определени пукнатини, като цяло Михаил Герговски успява да се справи с предизвикателствата на тази двойственост, още повече, че тук става дума за дисертация, която обикновено наричаме „малък докторат“.

В структурно отношение дисертацията е представена чрез увод, две части с по две глави всяка, заключение и приложения, разположени в общ обем от 250 страници. Използвани са 344 литературни източника, от които 128 на кирилица и 216 на латиница, а това е наистина впечатляващ брой на използваната литература по темата. В този формален план може съвсем сигурно да се каже, че дисертацията изпълнява изискванията към подобен тип разработки.

Още в увода, след като доказва вечната теоретична и практическа значимост на избраната изследователска област, докторантът дава своята заявка да се опита да представи в крайна сметка психологически профили на извършителите на убийства в съвременното българско общество.

Първата част, озаглавена „Теоретичен обзор“, започва с първа глава, която е посветена на факторите, определящи криминалното поведение на извършителите на убийства. Като начало тук скруполюзно са представени класическите биологични теории за интерпретация както на девиантното поведение изобщо, така и това на извършителите на убийства. Прави много добро впечатление фактът, че излагайки компетентно биологичните фактори, определящи това поведение, докторантът постепенно се опитва

да внуши на читателя, че биологичното обяснение съвсем не е достатъчно, насочвайки вниманието към перспективите на психологическия поглед към проблематиката. На него е посветен следващият параграф, разделен на две части, в които са описани класически и съвременни социално-психологически и личностно-психологически теории и концепции, акцентиращи върху различните нива на психологическите фактори, отключващи криминалното поведение на извършителите на убийства. Тук авторът демонстрира детайлно познаване на основните социално- и личностно-психологически теории, което му позволява да върви все по-уверено към излагане на собствената си теза.

Втората глава на тази първа теоретична част е посветена на анализ на съществуващите в литературата класификации на убийства и профили на техните извършители. Подробно са описани общите характеристики, историята и опитите да бъде дефинирана същността на криминалното поведение на извършителите на убийства, а водеща опорна точка в тези интерпретации се възприемат класификациите, с които работи ФБР. Очевидно е, че и тук авторът следва основната нишка на своето изследване и крайната цел, а именно опитът му да представи своя концепция за психологическо профилиране на извършителите на убийства в България. С други думи, тази втора глава на първата теоретична част се оказва съвсем естествен преход към представянето на собственото емпирично изследване.

Втората част, озаглавена „Постановка на емпиричното изследване“, започва с първа глава: „Програма на изследването“, в която са описани постановката, целта, хипотезите, задачите и границите на авторовото емпирично изследване. Освен това, тук подробно са представени методическия и статистическия инструментариум, които докторантът смята за релевантни спрямо избраната от него изследователска област. Обект на самото изследване са 61 осъдени извършители на убийства, от

които 45 мъже и 16 жени, които изтърпяват своето наказание в затворническото общежитие „Кремиковци“ към Централния Софийски затвор – мъжете, и затвора в Сливен – жените. Считаю, че включването в изследователския инструментариум и на неструктурирано интервю е сериозно постижение на докторанта. Веднага трябва да кажа, макар че това вероятно се подразбира, че такова интервюиране на осъдени извършители на убийства е изключително тежка, а за много психолози дори и непосилна задача, поради което авторът заслужава само адмирации.

В заключителната част на тази първа глава докторантът подробно описва резултатите от своето изследване, обработени статистически чрез SPSS – 19 версия, както следва: по демографски данни, по тест MMPI – 2, по методиката „Избор на ценности“, по самооценката и по анкетния въпросник. Наистина, представянето на резултатите е изключително подробно, но тук ще се спра само на доказателствата на повдигнатите хипотези: първата хипотеза, че „психопатността“, „шизоидността“ и „социалното себепредставяне“ при двата пола в еднаква степен обуславят криминално поведение, се смята за доказана; втората хипотеза, че „невротичността“, „спонтанната агресивност“, „реактивната агресивност“ и „емоционалната лабилност“ както при мъжете, така и при жените, предполагат извършване на бъдещо убийство, също се смята за доказана; третата хипотеза, че „раздразнителността“ по-вероятно би провокирала криминално поведение при мъжете, за разлика от жените, също се смята за доказана. В крайна сметка, определено може да се каже, че е налице едно прилично емпирично психологическо изследване, чрез което Михаил Герговски се представя като добър изследовател, а педантичната интерпретация на резултатите се разглежда от него като възможност да премине пряко към основната цел – психологическото профилиране.

Втората глава на тази втора емпирична част е озаглавена „Психологически профили на криминалното поведение на извършители на

убийства“, тоест тя е посветена вече отбелязаното основно намерение на докторанта. Върху основата на американската класификация, Михаил Герговски смята, че в неговото изследване са получени данни относно четирите основни психологически профила на извършителите на убийства в България, позовавайки се на собствената си изследователска извадка. С най-голям относителен дял (59 %) са извършителите на убийства при „словесен спор/конфликт“, при които мъжете имат превес 4:1 спрямо жените. Следват убийствата в „семейна среда“ (23 %) с еднакво разпределение между половете. После идват извършителите на „тежки убийства“ (9,8 %), по-често срещани при мъжете – 5:1. На последно място се нареждат убийствата за „запазване на наследство“ (8,2 %), в които отново преобладават мъжете – 4:1. Изводът е, че извършените убийства са следствие от преобладаващата абнормна личностна диспозиция, която не е довела до организираност на деянията, а те са били подчинени на ситуационната динамика, в която поведението на убийците е било под въздействие на преживяването на повишен ситуативен стрес от изразена възбуда и слаб самоконтрол.

Що се отнася до другите профили, Михаил Герговски обобщава следното: при мъжете има минимален превес на профила „акумулиращ ефект“, в който попадат 23 ИЛ (в субпрофилите „интравертиран – шизоиден“ – 18 ИЛ и „емотивен – парадоксален“ са 5 ИЛ) а във втория „ситуативно – импулсивен“ - 22 ИЛ (в субпрофилите „застоев“ – 16 ИЛ и „възбудимо – експлозивен“ – 6 ИЛ). При жените доминират „деликтвентните с невротични отклонения“ – 9 ИЛ, следвани от „неадекватен агресивен деликтвент“ и „социализиран – субкултурален“, и в последния „несоциализиран деликтвент“ попада 1 ИЛ.

В заключението докторантът обобщава своето изследване като наред с това предлага и свои практически препоръки спрямо работата на криминалния психолог в България. Що се отнася до перспективите за

превенция на криминалното поведение на извършителите на убийства в страната, то е очевидно, че това е задача, която надхвърля възможностите на психолозите, тъй като този проблем е твърде мащабен и притежава множество конкретни проявления, с които трябва да са приоритет на различни социални институции и на цялостна държавна политика.

Едно от важните изисквания на рецензирането се свежда до оценка доколко съвпадат представите за приносите на автора и рецензента, а в случая считам, че те са изведени коректно и отговарят на постиженията на дисертацията. Авторефератът представя адекватно съдържанието на основния текст.

В заключение, имайки предвид постигнатите резултати, предлагам на уважаемото жури да даде образователната и научна степен „Доктор“ на Михаил Герговски. Считам, че това ще бъде подходящата оценка за вложените от него усилия.

13. 12. 2018 г.

С о ф и я

Рецензент:

(проф. д.пс.н. Людмил Георгиев)